

Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları : 1072

EDEBİYATTAN EDEBE

Doç. Dr. Adnan ARSLAN

Tashih:

Ayşe ADAN KURT

ISBN: 978-625-8122-05-3

1. Baskı, Nisan 2022, Ankara, 1.000 Adet

© Bütün Yayın Hakları Türkiye Diyanet Vakfı'na aittir.

Bu Eser Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık Ticaret İşletmesi Yönetim Kurulu'nun 24.03.2022 tarih ve 167 sayılı kararıyla uygun görülmüştür.

Bu eserin ilmi / edebî redaksiyonu İLK SAY Kurulu marifetiyle yapılmıştır.

Yayıncı Sertifika No: 48058

BASKI: **TDV**
YAYIN MATBAACILIK TİC. İŞLETMESİ
BASIMEVİ | PRINTING HOUSE

Ostim OSB Mahallesi, 1256 Cadde, No: 11

Yenimahalle / ANKARA

Tel: 0312 354 91 31 (pbx)

Faks: 0312 354 91 32

e-posta: bilgi@tdv.com.tr

Edebiyattan

Ede- be

■ Doç. Dr. Adnan Arslan

İçindekiler

- Ön Söz | IX
- İnkâr ne tuhaf! | 1
- Tutumlu olmakta aşırıya gitme | 2
- Şifayı tabipten ilaçtan değil, Allah'tan bil | 3
- Sabrın sonu da başı da hep selamet | 4
- Hiç olmaz dediğin şeyler oluverir | 5
- Hiçbir bela kalıcı değil | 6
- Kadere iman eden gamlardan kurtulur | 7
- Allah kuluna kâfi gelmez mi? | 8
- Ecel birdir, değişmez | 9
- Zahir (dış görünüş) aldatır | 10
- Kimine cahillik hoş gelir | 11
- Yaşlılık bir fırsat | 12
- Tüm günahlara bir tövbe yeter | 13
- Ama tövben yalancı olmasın! | 14
- Olgunluk alameti: Övgü beklememek | 15
- Korku ümit dengesi | 16
- Dünyadan tecerrüt et | 17
- Konuşmadan önce susmayı öğrenmek | 18
- Sıkıntılar karşısında ümitvar ol! | 19
- İyilikte ölçü | 20
- Olduğun gibi görün | 21
- Zorla dostluk olmaz | 22

- Kadim dostluklar övgü beklemez | 23
Öfkeni yut | 24
Melek değiliz | 25
Laf taşıyana itibar etmeyesin | 26
Yönetici ol lakin yönetme hırsına kapılma | 27
Nimet dediğin belki de beladır; bilemezsin | 28
Haset ehlinde uzak dur | 29
Hastalığın-musibetin sevabını düşün, rahatlırsın | 30
Rızık güç kuvvetle gelmez | 31
Haset ehline kulak asma | 32
Hayat ve mematta eşit değil miyiz? | 33
İbret için neye bakarsan bak | 34
Dağına göre kar verir Allah | 35
Kendini demir sanan bir çamur parçası: İnsan | 36
Beyazlayan saçlar olgunlaşan başlar demek | 37
Keşke hiç bilmeseydin | 38
Sana fayda vermeyen ilim kime fayda versin? | 39
Sabır, her zaman sabır | 40
Altın olmak için yanmak şart | 41
Gece uzun da olsa sabah yakın | 42
Kader hâkim bu hayatta | 43
Ölçülü sev | 44
Herkesin beğenmesini bekleme boşuna | 45
Ah gençlik bir geri dönse! | 46
Asıl musibet dine gelen musibet | 47

- Mutluluğun azı da çoğu da aynı | 48
- Şükredebilmek dahi şükrü gerektirir | 49
- Günaha dahi onun nimetiyle giriyorsun | 50
- İnsan rızık yer sonra kurda rızık olur | 51
- Günahlarını O'nun affından büyük zannedip
daha büyük günaha girme! | 52
- Hiçbir günahını küçük görme | 53
- Kanaatkâr ol, rahat et | 54
- Cennet istiyorsan cehennem korkusu şart | 55
- Kalbin temizse ibadet et | 56
- Bırak feryadı! | 57
- İmkânların kadar hayal kur | 58
- Her şey zıddıyla bilinir | 59
- Sen dünyayı imar ederken ölüm de ömrünü yıkıyor | 60
- Affedilmek istiyorsan affet | 61
- Sadaka: Ne kadar, ne zaman ve nerede? | 62
- Her şeyin bir bedeli var | 63
- Vaiz mi istiyorsun? Gelip geçen günler yetmez mi? | 64
- Şükür ki günahlarımız kokmuyor | 65
- Senin tutamayıp verdiği sırrı başkası nasıl tutsun? | 66
- Her insan ayrı bir renk | 67
- Yapacaksan bir iyilik, hemen yap! | 68
- İlim ucuz değil | 69
- Bulduğun şeyin zıddını bekle | 70
- Düşmandan dostluk mu gelir? | 71

- Yükseklere çıkmak yorar | 72
- Asıl fazileti ne övgü yükseltir ne de yergi alçaltır | 73
- Tedbir korkaklık değildir | 74
- Haram lezzetler baldaki zehir gibi | 75
- En büyük hüznün sevinçte | 76
- Kendi âlemini düzeltmeden âlem düzelmez | 77
- Emanet ehli olmayana görev verme | 78
- Her yağmacıyı talan eden dünya | 79
- İyi dostlar az olur | 80
- Kişi, kendini azarlamıyorsa azar faydasız | 81

Ön Söz

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'ye, (ö. 672/1273) “İnsan ile hayvan arasında fark edeptir.” özdeyişini söyleten acaba hangi hayvanın hangi davranışıydı? Bilmiyoruz; belki de buldukları kemik parçasını tek başına götürmek için birbirlerine hırlayan köpek sürüsünün bencillik akan sahnesidir bu sözü söyleten. Sözün neden söylendiğini bilmiyorsak da “insanım” diyen hiçbir şuur sahibinin inkâr edemeyeceği bir hakikat şudur ki; edep olmadan insanca bir hayat mümkün değil.

İlk vazedildiği mana itibarıyla “değer/valere”, iktisadi anlamda maddi bir kıymeti ifade ediyorken; modern yaşam tarzıyla beraber gelen manevi yozlaşmanın ağır faturası tüm dünya uluslarına ağır gelmeye başlayınca zaman içinde “etik”le beraber anılmaya başlanmıştır. Değer denilen şeyin sadece daha konforlu bir yaşam imkânı sunacağı düşünülen “maddi varlık”tan ibaret olmadığını, hemen hemen tüm toplumlarda yaygınlık kazanan “değerler eğitimi”nden anlayabiliyoruz. Maddeye değer katan ruhun, mana ve maneviyat olduğunu kavramaya yönelik küresel teşebbüslerin hatırı sayılır manada yaygınlık kazanması hakikaten sevindirici bir gelişmedir.

Bir değer olarak “edep” kavramı, İslâmiyet'ten önce ziyafete davet anlamında kullanılmasına karşın İslâmiyet ile birlikte zaman içerisinde her türlü fazileti cami bir ahlaki hüviyeti ifade etmiştir. Bu yüzden Arap edebiyatında binicilik ve ensâb ilminden tutun zühd ve saray hadimliğine kadar her türlü sahanın kaidelerinin kayıt altına alındığı kaynakların mecmuuna “edep” denilmiştir. Zira hayata yönelik her ayrıntının bir “yolu yordamı” vardır ve bu ayrıntılarla mübâşeret eden fertlerin de takınması icap eden “adabı” olmalıdır.

Yeme içmeden tutun yatma ve yıkanmaya kadar; ebeveyne gösterilmesi gereken saygıdan Kâbe etrafında tavafa kadar hayat, tüm detaylarıyla bir adabı olacak kadar değerlidir. İşte klasik Arap edebiyatında “edeb” kavramının sınırlarının tahdit edilemeyecek kadar geniş tutulmuş olmasının bir anlamı da bununla alakalı olmalıdır. Mevlânâ'nın deyişiyle insan hayatını hayvan hayatından farklı kılan işte bu “edeb”, kâinatın neticesi olan insan hayatının her ayrıntısıyla değerli oluşunun ifadesidir. Özetleyecek olursak bu değeri fark eden Arap edebiyatçıları hayata dair söyledikleri her kural ve kaidiye “edeb” içine almışlar ve her şeyin bir edebi olduğu anlamını ifade etmişlerdir.

Edebi, insan hayatı ile alakadar olan her şeyle insani ilişkileri tanzim eden kurallar bütünü olarak kabul ettiğimizde, gerçekten de onu (edebi), insanı insan yapan bir hususiyet olarak görmekteyiz. Bu itibarla edeb, ilimden de öte bir değer kazanmaktadır. Şairlerin “illa edep illa edep” demelerine neden olan bir rüçhaniyeti vardır edebin. Tahsil edilen ilmin kötü amaçlarla kullanılmasına mâni olacak, “mesleki adap”tan başka nedir?

Yaratılış gereği sosyal olmak zorunda olan insan, diğer insanlarla olan ilişkilerinde ister istemez içtimai kurallara tabi olmak durumundadır. Zira herkesin en iyi ve en güzele talip olduğu toplumlarda; keşmekeşten uzak, sükûnet içerisinde bir hayatı temin edecek olan çoğu kez yazılı olmayan kurallardır. Söz konusu çocuklar olduğunda şefkat, büyüklerden bahsedildiğinde hürmet, engelli ve hastayla karşılaşıldığında müsamaha ve îsâr gibi pek çok ahlaki erdem, beşerî kalabalıkları “toplum”a çevirmektedir. Hangi ırk ve dine mensup olursa olsun insanlar, bir şekilde bu ahlaki değerler ve içtimai faziletlere muhtaçtır. Bu değerler, çoğu kez yazılı kanunlarla değil toplumların kolektif hafızaları ile nesilden

nesle aktarılmaktadır. Kamu vicdanı, toplumsal sağduyu, vicdan-ı umumi gibi kavramlarla anlatılmak istenen içtimai bir değer vardır ki bu, bulunduğu toplumun fertlerine huzur ve sükûnet temin eden yegâne unsurdur. Yazılı kanunlar çoğu kez bir olumsuzluk meydana geldikten sonra haklı ve haksızı tespit edip cezai işlem uygulayabilmek için vardır. Yazılı olmayan kurallar ise o toplumun bireylerini hukuka mecbur etmemek için vardır. Trafikte basit bir park yeri işgali meselesi dahi kimi zaman cinayetle sonuçlanıp nice ailelerin hayatlarının kararmasına neden oluyorsa bu, hukukun işlevsizliğinden değil; nezaket, müsamaha, saygı, yumuşak huyluluk gibi ahlaki erdem ve adabın etkisiz kalışındandır. Yine, toplumun temel taşı olan ailede, deyim yerindeyse fındıkbağunu doldurmayacak nice önemsiz mesele nedeniyle yuvalar dağılmış, çocuklar ortada kalmış ve iki tarafın dost ve akraba çevreleri de üzölmüştür. Mahkemelerin nafaka, tazminat, çocukların velayeti gibi konularda gereğini yerine getirmesi bir çözüm değildir. Yuva dağıldıktan sonra yazılı kanunlar ve içtihatlarla haklıya hakkını vermekten daha önemlisi karşılıklı sevgi, saygı, sabır, müsamaha ve feraset gibi ahlaki erdemlerle yuvayı ayakta dipdiri tutabilmektir. Bu konuda gösterilebilecek yüzlerce hatta binlerce örnek, ahlaki erdem ve adabın nesilden nesle aktarılmasının ne kadar önemli bir husus olduğunun kuvvetli delilleridir.

Tekrar edecek olursak, toplumların sosyal yapısının harcı yahut temeli mesabesinde olan ahlaki erdem ve faziletler; kuşaklar arasında hukuki metinlerle değil, çoğu kez kamu vicdanı denilen umumi teamüllerle aktarılmaktadır. Bu aktarımda önemli bir görev de edebiyata düşmektedir. Toplumların millî sermayeleri olan edebiyatçılar yaşadıkları dönemde kendilerine tevarüs eden ahlaki birikimi söz sanatları ile yeniden cazibeli edebî bir kalıba döküp sunmaktadır/sunmalıdır.

Edebiyatçılar yeni erdemler ihdas etmezler ve onlardan beklenen de bu değildir. Ancak onlar, ait oldukları toprakların semeresi olan içtimai güzellikleri yeni izah tarzları ve ifade biçimleri ile muasırı oldukları insanlara sunarlar. Yeni yetişen nesillerin ülfet ve ünsiyet ettikleri suret ve lafızlarla aynı değerleri farklı bir anlatımla takdim ederler. Böylece edebiyatçı, yaşadığı toplumda sosyal bunalımlar, suçlar, sarsıntılar ve manevi heyelanlar karşısında önleyici bir vazife görmüş olur. Kimi zaman suça meyleden ancak bundan son anda vazgeçen kişinin iç dünyasında belki de küçüklüğünde büyüklerinden dinlediği bir fablın etkisi vardır. Öfkeden gözü dönmüş ve orantısız bir şekilde tepki vererek başkasına zararı dokunacak kişiyi bir anda kendine getiren şey belki de bir atasözüdür. Eline imkân geçince çevresindeki zayıflara zulmetmeye niyetlenen kişiyi belki de son anda dizginleyen, küçükken okuduğu bir masal kahramanının hayalinde canlanan utanç verici sonudur yahut kulaklarında o anda çınlayan bir şiirin ibretidir.

Sözü Arap edebiyatına getirecek olursak, Cahiliye Dönemi de dâhil olmak üzere Araplar, sosyal ilişkilerinde güzel buldukları davranışları şiir kaydıyla muhafaza etmeye çalışmışlardır. Aile içi iletişimden güçlü bir kabile reisinin huzurunda takınılacak tavra kadar pek çok görgü kuralı şiirde nazmedilmiş ve bu türden şiirler Arapların sosyal yaşam rehberi hâline dönüşmüştür. Arap kültürünü derinden şekillendiren İslâmiyet'le birlikte artık edipler âyet ve hadislerin övdüğü erdemleri, Arap dili ve belagatinin tüm imkânlarını kullanarak etkili ve ilgi çekici bir dille anlatmaya çalışmışlardır. Bu yüzden bazı şairler “zühd şairi”, “hikmet şairi” gibi unvanlarla anılır olmuştur.

Bu çalışmada Kur'an ve hadislerin övdüğü güzel davranış ve ahlaki erdemlerin Arap edebiyatında nasıl ele alındığına

değindik. Daha ziyade Arap dili ve belagati alanındaki araştırmacıların akademik yönden ele aldıkları klasik Arap edebiyatındaki şiir divanları ve ahbâr/muhâdarât türü eserlere serpilmiş ahlakîyata dair bahislere odaklandık. Hakikaten de oldukça geniş ve bir o kadar da derin bir sahada Anadolu irfanının istifade edebileceği sayılamayacak kadar çok hikmet ve ibretlere rastladık. Bu güzel şiirlerden, hikmet esinlerinden insanımız mahrum kalmasın diye düşündük ve karşınıza böyle bir eserle çıkmış olduk. Burada yer verdiğimiz şiirlerin hemen tamamı aruz ölçüsü ile söylendiği için anlam bilinmese dahi akustik bir ahenk ve nağme kulakların dikkatini çekmektedir. Bu yüzden Arapça okumayı bilen okuyucularımız bu aruza mahsus güzellikten de istifade etsinler düşüncesiyle metinlerin Arapça aslına yer vermeyi uygun gördük. Diğer taraftan çalışmamıza Arapça bilenlerin de ilgi göstereceğini düşünerek kimi özel ifadelerin orijinal hâliyle kalmasını tercih ettik.

Güzellikler, tüm güzellikleri ihtiva eden Kur'an ve sünnet-i seniyyeden; hatalar, yanlışlar ise bizim sürçülisanımızdan diyerek eserimize başlıyoruz. Çalışmamızı yayına kabul ederek bizi onurlandıran İlim Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Başkanlığına (İLK SAY), eseri Türkçe açısından inceleyerek kıymetli tavsiyeleriyle desteğini sunan değerli Dr. Talip Çukurlu'ya ve eserin yayın hâline gelinceye kadar tetkik, dizgi ve sayfa düzeniyle ilgilenen tüm editöryal ekibe en samimi şükranlarımızı sunarız.

Doç. Dr. Adnan Arslan
Bilecik/2020

